GIÁO DỤC NĂNG LỰC TÀI CHÍNH CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TRONG BỐI CẢNH CHUYỂN ĐỔI SỐ

Trần Văn Tâm
Trường THPT Nguyễn Trãi, Trảng Bàng, Tây Ninh

Tóm tắt: *Trong bối cảnh chuyển đổi số, giáo dục năng lực tài chính có vai trò quan trọng trong việc hình thành kiến thức, kỹ năng và hành vi tài chính an toàn cho học sinh trung học phổ thông. Tuy nhiên, học sinh đang phải đối mặt với nhiều rủi ro từ môi trường số như lừa đảo trực tuyến, đầu tư theo phong trào và mua sắm thiếu kiểm soát. Bài viết sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp tài liệu kết hợp với tiếp cận tâm lý học giáo dục để đề xuất khung giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông.*

Từ khóa: *năng lực tài chính; giáo dục tài chính; học sinh trung học phổ thông; chuyển đổi số; tâm lý học giáo dục.*

FINANCIAL LITERACY EDUCATION FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

Abstract: *In the context of digital transformation, financial literacy education plays a vital role in equipping high school students with the knowledge, skills, and behaviors necessary for making safe and responsible financial decisions. However, students are increasingly exposed to various digital financial risks, including online fraud, trend-driven investment, and uncontrolled online spending. This paper employs document analysis and synthesis, combined with an educational psychology approach, to propose a framework of solutions aimed at enhancing the effectiveness of financial literacy education for high school students.*

Keywords: *financial literacy; financial education; high school students; digital transformation; educational psychology.*

Nhận bài: 22/06/2026 *Phản biện: 22/07/2026* *Duyệt đăng: 25/07/2026*

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh chuyển đổi số, học sinh trung học phổ thông ngày càng tiếp cận sớm với các dịch vụ tài chính như ví điện tử, ngân hàng số, mua sắm trực tuyến và mạng xã hội. Bên cạnh những cơ hội, các em cũng đối mặt với nhiều rủi ro như lừa đảo trực tuyến, đầu tư theo phong trào, tiền mã hóa và mua sắm thiếu kiểm soát do còn hạn chế về kiến thức và kỹ năng tài chính. Mặc dù Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã bước đầu tích hợp nội dung giáo dục tài chính, nhưng việc triển khai vẫn chưa có tính hệ thống và chưa chú trọng đặc điểm tâm lý của người học. Vì vậy, bài viết đề xuất khung giải pháp giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông dưới góc nhìn tâm lý học giáo dục, đáp ứng yêu cầu của chuyển đổi số.

II. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Bài viết sử dụng phương pháp nghiên cứu định tính thông qua phân tích, tổng hợp tài liệu kết hợp với tiếp cận tâm lý học giáo dục, tiếp cận phát triển năng lực, tiếp cận giáo dục hành vi và tiếp cận chuyển đổi số nhằm làm rõ cơ sở lý luận, thực tiễn của giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông. Nguồn tài liệu được khai thác từ các báo cáo của Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế (OECD), Chương trình Đánh giá học sinh quốc tế (PISA), Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa của Liên hợp quốc (UNESCO), các văn bản của Bộ Giáo dục và Đào tạo, Chương trình giáo dục phổ thông 2018, Nghị quyết số 57-NQ/TW ngày 22/12/2024 của Bộ Chính trị về đột phá phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia và Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIV của Đảng.

III. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Cơ sở lý luận

3.1.1. Giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông trong bối cảnh chuyển đổi số

Năng lực tài chính được hiểu là khả năng huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng, thái độ và kinh nghiệm để đưa ra các quyết định tài chính phù hợp trong những bối cảnh cụ thể. Theo OECD, năng lực tài chính không chỉ dừng ở hiểu biết về các khái niệm tài chính mà còn thể hiện ở khả năng quản lý thu nhập, chi tiêu, tiết kiệm, đầu tư và kiểm soát rủi ro nhằm nâng cao chất lượng cuộc sống của cá nhân. Theo tiếp cận phát triển năng lực, giáo dục tài chính hướng tới hình thành ở người học khả năng vận dụng tri thức vào giải quyết các vấn đề tài chính trong thực tiễn, thay vì chỉ ghi nhớ các kiến thức mang tính lý thuyết.

Trong bối cảnh chuyển đổi số, môi trường tài chính có nhiều thay đổi với sự phát triển của ngân hàng số, ví điện tử, thanh toán không dùng tiền mặt, trí tuệ nhân tạo (AI), công nghệ tài chính (Fintech) và các nền tảng thương mại điện tử.

Điều này mở ra nhiều cơ hội tiếp cận dịch vụ tài chính nhưng cũng đặt ra những thách thức mới như lừa đảo trực tuyến, đánh cắp dữ liệu cá nhân, đầu tư theo tâm lý đám đông và tiêu dùng thiếu kiểm soát. Vì vậy, giáo dục năng lực tài chính cần được mở rộng thành giáo dục năng lực tài chính số, giúp học sinh không chỉ biết sử dụng các dịch vụ tài chính hiện đại mà còn có khả năng đánh giá thông tin, nhận diện rủi ro và đưa ra quyết định tài chính an toàn, có trách nhiệm.

3.1.2. Đặc điểm tâm lý của học sinh trung học phổ thông trong giáo dục năng lực tài chính

Học sinh trung học phổ thông là giai đoạn cuối của tuổi vị thành niên, có sự phát triển mạnh về tư duy logic, tư duy phản biện và khả năng tự nhận thức. Các em bắt đầu hình thành nhu cầu độc lập về tài chính, chủ động hơn trong việc chi tiêu, mua sắm và sử dụng các dịch vụ tài chính số. Tuy nhiên, sự phát triển về nhận thức chưa hoàn toàn đồng bộ với khả năng kiểm soát cảm xúc và hành vi, khiến học sinh dễ bị tác động bởi các yếu tố bên ngoài khi đưa ra quyết định tài chính.

Trong môi trường số, hành vi tài chính của học sinh chịu ảnh hưởng đáng kể từ gia đình, bạn bè, mạng xã hội, người có sức ảnh hưởng (KOL) và các thuật toán đề xuất nội dung trên nền tảng số. Xu hướng tiêu dùng theo trào lưu, tâm lý đám đông và mong muốn khẳng định bản thân có thể dẫn đến những quyết định tài chính thiếu cân nhắc. Vì vậy, giáo dục năng lực tài chính cần quan tâm đến đặc điểm tâm lý lứa tuổi, chú trọng phát triển tư duy phản biện, khả năng tự điều chỉnh hành vi và kỹ năng ra quyết định trước những tác động của môi trường số.

3.1.3. Cơ sở tâm lý học giáo dục trong giáo dục năng lực tài chính

Giáo dục năng lực tài chính cần được triển khai trên cơ sở vận dụng các lý thuyết của tâm lý học giáo dục. Thuyết học tập xã hội của Bandura khẳng định hành vi được hình thành thông qua quan sát, bắt chước và tương tác với môi trường, cho thấy vai trò quan trọng của gia đình, nhà trường và truyền thông số trong việc hình thành hành vi tài chính của học sinh. Thuyết hành vi có kế hoạch (Theory of Planned Behavior) chỉ ra rằng ý định thực hiện hành vi chịu sự chi phối của nhận thức, thái độ và chuẩn mực xã hội, vì vậy giáo dục tài chính không chỉ cung cấp kiến thức mà còn cần hình thành động cơ và thái độ đúng đắn đối với việc quản lý tài chính cá nhân.

Bên cạnh đó, học tập tự điều chỉnh (Self-regulated Learning) nhấn mạnh khả năng tự đặt mục tiêu, lập kế hoạch, giám sát và điều chỉnh hành vi của người học, góp phần hình thành thói quen chi tiêu hợp lý và quản lý tài chính hiệu quả. Tiếp cận phát triển năng lực coi người học là trung tâm của quá trình giáo dục, hướng đến khả năng vận dụng kiến thức và kỹ năng để giải quyết các tình huống tài chính trong thực tiễn. Sự kết hợp giữa các lý thuyết này tạo nền tảng khoa học cho việc xây dựng khung giáo dục năng lực tài chính, giúp hình thành đồng thời nhận thức, thái độ và hành vi tài chính tích cực, đáp ứng yêu cầu của chuyển đổi số.

3.2. Cơ sở thực tiễn

Trên thế giới, giáo dục năng lực tài chính đã trở thành một trong những nội dung quan trọng của giáo dục phổ thông nhằm chuẩn bị cho học sinh thích ứng với nền kinh tế số. OECD xác định năng lực tài chính là năng lực thiết yếu của công dân thế kỷ XXI và đưa nội dung này vào PISA từ năm 2012, đồng thời khuyến nghị các quốc gia xây dựng chiến lược giáo dục tài chính trong nhà trường. Nhiều quốc gia như Singapore, Nhật Bản và Hàn Quốc đã tích hợp giáo dục tài chính vào chương trình phổ thông thông qua các môn học, hoạt động trải nghiệm và giáo dục kỹ năng sống, góp phần nâng cao năng lực ra quyết định tài chính của học sinh trong môi trường số.

Tại Việt Nam, Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã bước đầu lồng ghép nội dung giáo dục tài chính trong một số môn học và hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp, giáo dục STEM (Khoa học, Công nghệ, Kỹ thuật và Toán học). Tuy nhiên, giáo dục năng lực tài chính vẫn chưa được triển khai như một nội dung độc lập; đội ngũ giáo viên còn hạn chế về chuyên môn, học liệu và phương pháp giảng dạy chưa thống nhất, trong khi kỹ năng quản lý tài chính và sử dụng dịch vụ tài chính số của học sinh còn nhiều bất cập. Thực tiễn đó đòi hỏi cần xây dựng khung giải pháp giáo dục năng lực tài chính phù hợp với đặc điểm tâm lý của học sinh và yêu cầu của chuyển đổi số.

3.3. Những yêu cầu đối với giáo dục năng lực tài chính

Để giáo dục năng lực tài chính đáp ứng yêu cầu phát triển phẩm chất, năng lực học sinh trong bối cảnh chuyển đổi số, cần bảo đảm một số yêu cầu cơ bản sau:

Thứ nhất, giáo dục năng lực tài chính phải phù hợp với đặc điểm tâm lý, nhận thức và nhu cầu

của học sinh trung học phổ thông. Nội dung giáo dục cần gắn với những vấn đề tài chính mà học sinh thường gặp trong cuộc sống như quản lý chi tiêu, sử dụng dịch vụ tài chính số, mua sắm trực tuyến và phòng tránh các rủi ro trên không gian mạng, qua đó nâng cao hứng thú và khả năng tiếp nhận của người học.

Thứ hai, quá trình giáo dục cần hướng tới phát triển đồng thời kiến thức, kỹ năng, thái độ và hành vi tài chính. Không chỉ giúp học sinh hiểu các nguyên tắc quản lý tài chính cá nhân, giáo dục còn phải hình thành thói quen chi tiêu hợp lý, biết lập kế hoạch tài chính, đánh giá rủi ro và đưa ra các quyết định tài chính có trách nhiệm.

Thứ ba, tăng cường các hoạt động trải nghiệm và thực hành. Việc tổ chức các tình huống mô phỏng, dự án học tập, trò chơi tài chính hoặc hoạt động trải nghiệm thực tiễn sẽ giúp học sinh vận dụng kiến thức vào giải quyết các vấn đề tài chính trong cuộc sống, góp phần hình thành năng lực một cách bền vững.

Thứ tư, đẩy mạnh ứng dụng công nghệ số trong giáo dục năng lực tài chính. Cần khai thác hiệu quả các nền tảng học tập trực tuyến, học liệu số, trí tuệ nhân tạo (AI), phần mềm mô phỏng và các ứng dụng tài chính số nhằm đa dạng hóa phương thức học tập, nâng cao tính tương tác và khả năng tự học của học sinh.

Thứ năm, phát huy sự phối hợp giữa nhà trường, gia đình, doanh nghiệp, các tổ chức tài chính – ngân hàng và tổ chức xã hội trong giáo dục năng lực tài chính. Sự phối hợp chặt chẽ giữa các lực lượng giáo dục sẽ tạo môi trường học tập thống nhất, giúp học sinh hình thành và duy trì những hành vi tài chính tích cực, an toàn và phù hợp với yêu cầu của xã hội số.

3.4. Giải pháp

Để nâng cao hiệu quả giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông trong bối cảnh chuyển đổi số, cần triển khai đồng bộ các giải pháp sau:

Thứ nhất, hoàn thiện cơ chế, chính sách về giáo dục năng lực tài chính trong nhà trường phổ thông. Cần tiếp tục cụ thể hóa các chủ trương của Đảng và Nhà nước về giáo dục tài chính, xây dựng cơ chế phối hợp giữa ngành giáo dục với các tổ chức tài chính, ngân hàng và doanh nghiệp nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho việc triển khai các hoạt động giáo dục năng lực tài chính.

Thứ hai, đổi mới chương trình và nội dung giáo dục theo hướng phát triển năng lực. Nội dung cần được xây dựng phù hợp với đặc điểm tâm lý của học sinh, gắn với các tình huống tài chính thực tiễn như quản lý chi tiêu, tiết kiệm, sử dụng dịch vụ tài chính số, đầu tư an toàn và phòng tránh các rủi ro tài chính trên môi trường mạng.

Thứ ba, đổi mới phương pháp giáo dục theo hướng tăng cường trải nghiệm và thực hành. Cần đẩy mạnh các hoạt động mô phỏng quản lý ngân sách cá nhân, mô phỏng đầu tư, học tập theo dự án, xử lý tình huống, trò chơi hóa (gamification) và các hoạt động trải nghiệm nhằm giúp học sinh hình thành kỹ năng ra quyết định tài chính trong thực tiễn.

Thứ tư, tăng cường ứng dụng chuyển đổi số trong giáo dục năng lực tài chính. Khai thác hiệu quả trí tuệ nhân tạo (AI), hệ thống quản lý học tập (LMS), học liệu số, phần mềm mô phỏng tài chính, chatbot hỗ trợ học tập và các nền tảng ngân hàng số nhằm đa dạng hóa phương thức tổ chức dạy học và nâng cao khả năng tự học của học sinh.

Thứ năm, xây dựng môi trường giáo dục tài chính toàn diện thông qua sự phối hợp giữa nhà trường, gia đình, doanh nghiệp, các tổ chức tài chính – ngân hàng và tổ chức xã hội. Sự phối hợp này góp phần tạo môi trường thực hành, định hướng và hỗ trợ học sinh hình thành thói quen, thái độ và hành vi tài chính tích cực.

Thứ sáu, đổi mới công tác đánh giá theo định hướng phát triển năng lực. Việc đánh giá cần được thực hiện toàn diện trên các phương diện kiến thức, kỹ năng, thái độ, hành vi và năng lực ra quyết định tài chính thông qua các tình huống thực tiễn, sản phẩm học tập và hoạt động trải nghiệm, thay vì chỉ đánh giá mức độ ghi nhớ kiến thức.

3.5. Kết quả nghiên cứu

Trên cơ sở phân tích cơ sở lý luận và thực tiễn, nghiên cứu đã xây dựng khung giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông trong bối cảnh chuyển đổi số gồm sáu giải pháp trọng tâm: (1) hoàn thiện cơ chế, chính sách; (2) đổi mới chương trình và nội dung giáo dục; (3) đổi mới phương pháp giáo dục theo hướng trải nghiệm; (4) tăng cường ứng dụng chuyển đổi số; (5) xây dựng môi trường giáo dục tài chính toàn diện; và (6) đổi mới công tác đánh giá theo định hướng phát triển năng lực.

Kết quả nghiên cứu đồng thời chỉ ra mối quan hệ chặt chẽ giữa nhận thức, thái độ, hành vi, môi trường giáo dục và công nghệ số trong quá trình hình thành năng lực tài chính của học sinh. Trong đó, nhận thức là nền tảng, thái độ là động lực,

hành vi là biểu hiện của năng lực, còn môi trường giáo dục và công nghệ số giữ vai trò tạo điều kiện và hỗ trợ quá trình hình thành, phát triển năng lực tài chính, góp phần giúp học sinh thích ứng với yêu cầu của chuyển đổi số.

3.6. Thảo luận

Khung giải pháp được đề xuất có sự tương đồng với định hướng của OECD, UNESCO và PISA khi đều nhấn mạnh giáo dục tài chính phải hướng đến phát triển năng lực, tăng cường trải nghiệm và hình thành hành vi tài chính tích cực cho người học. Đồng thời, kết quả nghiên cứu cũng phù hợp với xu hướng đổi mới giáo dục phổ thông ở Việt Nam, trong đó chú trọng phát triển phẩm chất, năng lực và tăng cường ứng dụng công nghệ số trong dạy học.

Điểm mới của nghiên cứu là tiếp cận giáo dục năng lực tài chính dưới góc nhìn tâm lý học giáo dục, kết hợp giữa phát triển nhận thức, thái độ và hành vi với việc ứng dụng chuyển đổi số trong tổ chức hoạt động giáo dục. Trên cơ sở đó, nghiên cứu đề xuất khung giải pháp mang tính hệ thống, góp phần hình thành năng lực tài chính và hành vi tài chính tích cực cho học sinh trung học phổ thông.

Tuy nhiên, nghiên cứu chủ yếu dựa trên phương pháp phân tích và tổng hợp tài liệu nên chưa đánh giá được hiệu quả của các giải pháp trong thực tiễn. Vì vậy, các nghiên cứu tiếp theo cần tiến hành khảo sát và thực nghiệm tại các trường trung học phổ thông để kiểm chứng, hoàn thiện và nâng cao tính khả thi của khung giải pháp được đề xuất.

IV. KẾT LUẬN

Giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông là yêu cầu cấp thiết trong bối cảnh chuyển đổi số, góp phần chuẩn bị cho người học những kiến thức, kỹ năng và hành vi cần thiết để thích ứng với môi trường tài chính hiện đại. Giáo dục tài chính cần chuyển từ truyền thụ kiến thức sang phát triển năng lực ra quyết định, hình thành thói quen quản lý tài chính và hành vi tài chính tích cực. Trên cơ sở phân tích lý luận và thực tiễn, nghiên cứu đã đề xuất khung giải pháp gồm sáu giải pháp trọng tâm nhằm nâng cao hiệu quả giáo dục năng lực tài chính cho học sinh trung học phổ thông. Khung giải pháp là tài liệu tham khảo cho các cơ sở giáo dục phổ thông trong tổ chức hoạt động giáo dục tài chính, đồng thời góp phần cung cấp cơ sở khoa học cho việc xây dựng và hoàn thiện chính sách giáo dục đáp ứng yêu cầu chuyển đổi số.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2018). Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 ban hành Chương trình giáo dục phổ thông. Hà Nội.

Bộ Chính trị. (2024). Nghị quyết số 57-NQ/TW ngày 22 tháng 12 năm 2024 về đột phá phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia.

Đảng Cộng sản Việt Nam. (2026). Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIV (Tập 1). Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). OECD Recommendation on Financial Literacy.

UNESCO. (2024). Digital Learning and Transformation of Education.

Phạm Quang Minh, Vũ Trường An & Nguyễn Minh Tuấn. (2026). Phát triển năng lực tài chính trong kỉ nguyên số: Phân tích khung PISA và đề xuất triển khai giáo dục tài chính cho học sinh trung học Việt Nam. Tạp chí Giáo dục, 26(14), 43–47.

Nguyễn Thông & Nguyễn Thanh. (2026). Tích hợp giáo dục tài chính cho học sinh trong dạy học môn Toán: Trường hợp dạy học nội dung tỉ số phần trăm ở lớp 6. Tạp chí Giáo dục, 26(Số đặc biệt 4), 132–136.